

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Vladimíra Sládečka, soudce zpravodaje Pavla Rychetského a soudce Tomáše Lichovníka o ústavní stížnosti **R. P.**, zastoupeného Mgr. Petrem Němcem, advokátem, sídlem Mendíků 1396/9, Praha 4 – Michle, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. ledna 2019 č. j. 33 Cdo 1872/2018-386, rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 12. prosince 2017 č. j. 32 Co 48/2016-347 a rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 12. října 2017 č. j. 33 Cdo 5258/2016-319, za účasti **Nejvyššího soudu** a **Krajského soudu v Praze**, jako účastníků řízení, a obchodní společnosti **Home Credit, a.s.**, sídlem Nové Sady 996/25, Brno, zastoupené Mgr. Vladimírem Uhdem, advokátem, sídlem Klimentská 1207/10, Praha 1 – Nové Město, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 17. ledna 2019 č. j. 33 Cdo 1872/2018-386 a rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 12. prosince 2017 č. j. 32 Co 48/2016-347 byla porušena základní práva stěžovatele na ochranu majetku a soudní ochranu podle čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. ledna 2019 č. j. 33 Cdo 1872/2018-386 a rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 12. prosince 2017 č. j. 32 Co 48/2016-347 se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

O d ů v o d n ě n í:

I.

Vymezení věci

1. Ústavnímu soudu byla dne 31. 3. 2019 doručena ústavní stížnost, kterou se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí z důvodu tvrzeného porušení jeho základních práv podle čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

II.

Shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Mezi vedlejší účastníci, která je nebankovní společností specializující se na poskytování spotřebitelských úvěrů, a stěžovatelem v postavení spotřebitele byla dne 21. 9. 2009 uzavřena smlouva o úvěru podle § 497 a násl. zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013 (dále jen „obchodní zákoník“); její součástí byla rozhodčí doložka. Stěžovatel na základě této smlouvy využil možnosti čerpat úvěr poskytnutý vedlejší účastníci, přičemž tak učinil do výše částky 16 529,80 Kč. Následně tento úvěr řádně nesplácel. Vedlejší účastnice proto využila sjednaného práva od smlouvy odstoupit a domáhala se zaplacení dlužné částky, která činila 16 736,80 Kč s příslušenstvím a kromě samotného úvěru zahrnovala i částku 207 Kč představující pojistné k úvěrové smlouvě.

3. Vedlejší účastnice se domáhala zaplacení dlužné částky v rozhodčím řízení. Její žaloba byla dne 23. 2. 2012 doručena Společnosti pro rozhodčí řízení, a.s. Ta téhož dne písemně osvědčila, že k rozhodnutí věci byl ze seznamu rozhodců působících při této společnosti určen rozhodce JUDr. Petr Meduna. Dne 23. 5. 2012 byl ve věci vydán rozhodčí nález sp. zn. H 2012/00324, jímž bylo žalobě vedlejší účastnice zcela vyhověno. Rozhodčí nález byl stěžovateli doručen dne 29. 5. 2012. K návrhu vedlejší účastnice byla usnesením Okresního soudu v Prostějově (dále jen „exekuční soud“) ze dne 9. 10. 2012 č. j. 35 EXE 1705/2012-18 na základě rozhodčího nálezu nařízena exekuce na majetek stěžovatele za účelem uspokojení předmětné pohledávky, jakož i pro náklady oprávněné a pro náklady této exekuce, které měly být stanoveny v průběhu řízení.

4. Usnesením exekučního soudu ze dne 17. 4. 2015 č. j. 35 EXE 1705/2012-78 byla uvedená exekuce podle § 268 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu zastavena. Exekuční soud zohlednil právní závěry obsažené v několika nálezech Ústavního soudu, podle nichž jsou obecné soudy povinny v exekučním řízení při posuzování otázky, zda rozhodčí nález je způsobilým exekučním titulem, zkoumat pravomoc orgánu, který exekuční titul vydal. Tím byla překonána dřívější rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, který ji posléze změnil usnesením ze dne 10. 7. 2013 sp. zn. 31 Cdo 958/2012 (č. 92/2013 Sb. NS) vydaným velkým senátem občanskoprávního a obchodního kolegia. Podle tohoto usnesení nevydal-li rozhodčí nález rozhodce, jehož výběr se uskutečnil podle transparentních pravidel, respektive byl-li rozhodce určen právnickou osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona, pak takovýto rozhodčí nález není způsobilým exekučním titulem podle § 40 odst. 1 písm. c) zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Rozhodce určený na základě absolutně neplatné rozhodčí doložky nebyl oprávněn k vydání rozhodčího nálezu podle zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o rozhodčím řízení“).

5. Neplatnost rozhodčí doložky v posuzované věci byla důsledkem toho, že v ní rozhodce nebyl určen transparentním způsobem. Záleželo výlučně na Společnosti pro rozhodčí řízení a.s., koho za rozhodce vybere a jmenuje, aniž by tento výběr mohly strany, zejména povinný, jakýmkoli způsobem ovlivnit. V tomto ohledu vyšel exekuční soud ze závěrů, k nimž dospěl velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu v usnesení ze dne 11. 5. 2011 sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 (č. 121/2011

Sb. NS), podle nichž neobsahuje-li rozhodčí smlouva přímé určení rozhodce či konkrétní způsob jeho určení a odkazuje-li na „rozhodčí řád“ vydaný právnickou osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona, je taková rozhodčí smlouva neplatná podle § 39 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013 (dále jen „občanský zákoník“).

6. Vzhledem k zastavení exekuce podala vedlejší účastnice dne 21. 7. 2015 žalobu, kterou se domáhala vydání rozsudku, jímž by soud uložil stěžovateli povinnost zaplatit jí částku 16 736,80 Kč s příslušenstvím. Stěžovatel následně navrhl zamítnutí žaloby z důvodu jejího promlčení. Okresní soud v Mladé Boleslavi (dále jen „okresní soud“) rozsudkem ze dne 11. 11. 2015 č. j. 18 C 228/2015-163 žalobě vyhověl.

7. Okresní soud odvíjel počátek běhu promlčecí doby ode dne, kdy byl stěžovateli doručen dopis ze dne 24. 2. 2010, kterým vedlejší účastnice odstupuje od smlouvy o úvěru. Den doručení byl s ohledem na obvyklý běh poštovní přepravy určen dnem 1. 3. 2010, což znamená, že k promlčení nároku mělo dojít uplynutím čtyřleté promlčecí doby dne 1. 3. 2014. Posouzení námítky promlčení tak záviselo na tom, zda došlo k stavení promlčecí doby v důsledku zahájení rozhodčího řízení podle § 403 obchodního zákoníku nebo exekučního řízení podle § 402 obchodního zákoníku. Samotné rozhodčí řízení, které trvalo přibližně dva měsíce, nemohlo mít za následek, že by promlčecí doba trvala i v době podání žaloby. Jinak je tomu ale v případě exekučního řízení. Jeho délka podle okresního soudu opodstatňuje závěr, že promlčecí doba začala běžet dne 1. 3. 2010, neběžela od 9. 10. 2012 do 23. 6. 2015 a znovu začala běžet dne 24. 6. 2015. Žaloba byla proto dne 21. 7. 2015 podána v rámci zachované promlčecí doby.

8. Při hodnocení následků zahájení exekučního řízení okresní soud odmítl přičíst vedlejší účastnici k tíži, že rozhodce neshledal nedostatek své pravomoci a vydal rozhodčí nález, který byl později zrušen či shledán jako nezpůsobilý exekuční titul. Výjimkou by mohla být situace, kdy by věřitel zjevně zneužíval právo například tím, že by v době zahájení rozhodčího řízení věděl o neplatnosti rozhodčí doložky, například s ohledem na předchozí, dlouhodobě ustálenou rozhodovací praxi soudů v jiných skutkově a právně identických věcech. V posuzované věci ale okresní soud takovouto skutečnost neshledal.

9. K odvolání stěžovatele byl rozsudek okresního soudu změněn rozsudkem Krajského soudu v Praze (dále jen „krajský soud“) ze dne 25. 4. 2016 sp. zn. 32 Co 48/2016-250 tak, že se žaloba vedlejší účastnice zamítá. Krajský soud dospěl k závěru, že po dobu exekučního řízení nedošlo ke stavení promlčecí doby. Za zahájení soudního řízení podle § 402 obchodního zákoníku nelze považovat podání návrhu na výkon rozhodnutí. Rozhodčí nález, který byl vydán v promlčecí době, zároveň není způsobilým exekučním titulem a není vykonatelný, protože neplatnost rozhodčí doložky měla za následek nedostatek pravomoci rozhodce k jeho vydání. Ustanovení § 408 odst. 1 obchodního zákoníku o promlčení práva pravomocně přiznaného v desetileté promlčecí době není v posuzované věci použitelné.

10. Námítku promlčení učiněnou stěžovatelem krajský soud nepovažoval za v rozporu s dobrými mravy. Tato námítka je dlužníkem nakonec uplatňována vždy za tím účelem, aby byla odvrácena povinnost poskytnout požadované plnění. Současně ji nelze považovat ani za projev zneužití práva na úkor toho účastníka, který marně

uplynutí promlčecí doby nezavinil. V otázce posuzování platnosti rozhodčí smlouvy, potažmo rozhodčí doložky, totiž došlo ke změně rozhodovací praxe soudů již v roce 2011 usnesením Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1945/2010. Vedlejší účastnice tak měla možnost v souladu s tímto rozhodnutím posoudit platnost rozhodčí doložky a s ohledem na závěry Nejvyššího soudu uplatnit svůj nárok u příslušného soudu. Pokud si přesto zvolila cestu rozhodčího řízení, musí nést důsledky této volby.

11. Proti rozsudku krajského soudu podala vedlejší účastnice ústavní stížnost i dovolání. Ústavní stížnost byla odmítnuta usnesením ze dne 25. 10. 2016 sp. zn. IV. ÚS 2524/16 jako zjevně neopodstatněná (všechna v tomto nálezu uvedená rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>). Pokud jde o dovolání, Nejvyšší soud mu rozsudkem ze dne 12. 10. 2017 č. j. 33 Cdo 5258/2016-319 vyhověl a rozsudek krajského soudu zrušil.

12. Nejvyšší soud poukázal na svůj rozsudek ze dne 1. 6. 2016 sp. zn. 23 ICdo 19/2015 (č. 99/2017 Sb. NS), v němž uvedl, že k stavení běhu promlčecí doby dochází i tehdy, je-li rozhodčí řízení zahájeno na základě neplatné rozhodčí doložky. V rozsudku ze dne 30. 6. 2016 sp. zn. 29 ICdo 41/2014 (č. 100/2017 Sb. NS) pak dodal, že v témže duchu musí být posuzován běh promlčecí doby poté, co rozhodčí řízení skončí rozhodčím nálezem, jenž formálně nabyl právní moci a měl se stát vykonatelným, leč který byl následně exekucním soudem nebo insolvenčním soudem označen za rozhodčí nález, který nemá žádné právní účinky, jelikož byl vydán mimo rámec pravomoci rozhodce. Jinak řečeno, dokud exekucní soud v exekucním řízení, případně insolvenční soud v incidenčním sporu neurčí (neuvede v důvodech svého rozhodnutí), že rozhodčí nález nemá žádné právní účinky, je nutno posuzovat promlčení nároků z něj plynoucích jako u rozhodčího nálezu, jenž takovou vadou netrpí. Dále Nejvyšší soud uvedl, že pokud formálně nezrušený rozhodčí nález vydaný mimo rámec pravomoci rozhodce nemá v exekucním řízení žádné právní účinky, pak věřitel nemůže mít při takovém postupu (co do otázky promlčení nároku) méně práv, než kolik by se mu jich dostalo, kdyby byl rozhodčí nález odklizen (pro nedostatek pravomoci rozhodce) soudem v řízení vedeném podle zákona o rozhodčím řízení. Ze srovnání účinků rozhodnutí, kterým byla exekuce zastavena, a rozhodnutí, kterým byl rozhodčí nález zrušen podle § 34 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení, vyplývá, že podala-li vedlejší účastnice poté, co exekuce byla pravomocně zastavena, bez zbytečného odkladu žalobu, již uplatnila právo přiznané formálně nezrušeným rozhodčím nálezem, k promlčení nedošlo.

13. Krajský soud ve svém rozsudku ze dne 12. 12. 2017 č. j. 32 Co 48/2016-347 respektoval právní názor Nejvyššího soudu a v souladu s ním potvrdil rozsudek okresního soudu. I v tomto případě podal stěžovatel ústavní stížnost i dovolání. Ústavní stížnost byla usnesením ze dne 27. 3. 2018 sp. zn. I. ÚS 889/18 odmítnuta jako nepřípustná, neboť byla podána před skončením řízení o dovolání. Jako nepřípustné bylo posléze odmítnuto i dovolání stěžovatele, a to usnesením Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2019 č. j. 33 Cdo 1872/2018-386. V jeho případě nebyl shledán žádný z důvodů přípustnosti dovolání podle § 237 občanského soudního řádu. Namítl-li stěžovatel, že žalobou uplatněný požadavek je výkonem práva v rozporu s dobrými mravy, pominul, že krajský soud ani okresní soud zjištěný skutkový stav korektivem dobrých mravů nepoměrovaly. Skutečnosti, z nichž by bylo možné dovozovat, že jde o výkon práva v rozporu s dobrými mravy, ani nebyly tvrzeny.

III.

Argumentace stěžovatele

14. Stěžovatel nesouhlasí s právním posouzením jím uplatněné námitky promlčení, jež v napadeném kasačním rozsudku provedl Nejvyšší soud a na němž následně založil svůj rozsudek krajský soud. Namítá-li promlčení pohledávky vedlejší účastnice, vychází z toho, že tato ji uplatnila podle neplatné rozhodčí doložky u rozhodce v době po 11. 5. 2011, kdy již byla usnesením Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 sjednocena judikatura ohledně neplatnosti rozhodčích doložek, jež neumožňují transparentním způsobem určit osobu rozhodce. Přesto si vedlejší účastnice nechala vydat rozhodčí nález a pak dlouhou dobu vedla exekuci, ačkoli musela mít povědomí, že taková exekuce může být i bez návrhu kdykoli zastavena soudem, což se nakonec i stalo. Za této situace se proto nemůže dovolávat rozporu stěžovatelem uplatněné námitky promlčení s dobrými mravy. Uběhnutí promlčecí doby bylo jejím rizikem, které na sebe vědomě vzala. V posuzované věci zároveň nejde o situaci, kdy by byl rozhodčí nález vydán v době, kdy v rozhodovací praxi vyšších soudů ještě nebyly náznaky, že by uvedené rozhodčí doložky byly neplatné. Předmětný rozhodčí nález byl vydaný rok po sjednocení judikatury k neplatným rozhodčím doložkám.

15. Pakliže Nejvyšší soud rozsudky sp. zn. 23 ICdo 19/2015 a 29 ICdo 41/2014 sjednotil rozhodovací praxi obecných soudů v tom smyslu, že i v těchto případech dochází k stavení promlčecí doby, podle stěžovatele tak učinil prostřednictvím výkladu, který odporuje znění § 403 odst. 1 obchodního zákoníku. Toto ustanovení se vztahuje toliko na případy zahájení rozhodčího řízení na základě platné rozhodčí smlouvy, a tudíž jej nelze použít tam, kde podmínka platnosti rozhodčí smlouvy není splněna. Odlišný výklad není ničím jiným než nepřípustným případem negativní normotvorby (faktickým vypuštěním slova „platné“) či dotvářením hmotného práva, k čemuž však Nejvyšší soud není oprávněn. Uvedený postup pak nemohl být ani jen věcně odůvodněn snahou odstranit odlišnost § 403 obchodního zákoníku a § 112 občanského zákoníku, která nebyla náhodná. Prvně uvedené ustanovení mělo vůči druhému z nich povahu *lex specialis*, přičemž zvláštní zákonná úprava měla své opodstatnění s ohledem na to, že samotné rozhodčí řízení jako institut je primárně určeno podnikatelům. Pochybení se Nejvyšší soud dopustil také tím, že nijak nerefletoval usnesení sp. zn. IV. ÚS 2524/16, v němž Ústavní soud shledal právní závěry obsažené v původním rozsudku krajského soudu ústavně konformními, ani usnesení Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 20. 9. 2017 sp. zn. III. ÚS 572/2017, který shodnou právní otázku promlčení rozhodl odlišně od Nejvyššího soudu, tedy přesně tak, jak navrhuje stěžovatel. Stěžovatel v neposlední řadě upozorňuje i na to, že v důsledku právního názoru Nejvyššího soudu dochází u statisíců případů k nekonečnému stavení promlčecí doby. Exekuční soud ani insolvenční soud v nich nikdy nevyšlovi neplatnost rozhodčí doložky.

16. Námitky stěžovatele se týkají i právního názoru vysloveného v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 12. 2017 sp. zn. 33 Cdo 3717/2017. Toto usnesení navazuje na zmíněná dvě rozhodnutí Nejvyššího soudu. Předně se v něm uvádí, že při zastavení exekuce nařízené podle nicotného rozhodčího nálezu se uplatní lhůta 30 dnů podle § 16 zákona o rozhodčím řízení. Námitka promlčení nároku, jenž by byl příznán takovýmto rozhodčím nálezem, by se podle tohoto usnesení ale přičila dobrým mravům i v případě, jestliže by ji dlužník uplatnil po uplynutí uvedené lhůty 30 dnů. Toto usnesení sice přímo nedopadá na posuzovanou věc, neboť k podání žaloby došlo 27 dnů po pravomocném zastavení exekuce, stěžovatel nicméně nepovažuje za udržitelný

závěr, že úvěrové společnosti zastoupené advokátem nemusí sledovat vývoj rozhodovací praxe a že jim nelze přiznat k tíži její neznalost.

IV.

Řízení před Ústavním soudem

17. Ústavní soud si pro účely tohoto řízení vyžádal spis vedený u okresního soudu pod sp. zn. 18 C 228/2015 a vyzval účastníky řízení a vedlejší účastníci řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

IV./a

Vyjádření Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Praze

18. Nejvyšší soud ve svém vyjádření ze dne 23. 4. 2019 odkázal na obsah napadených rozhodnutí, které ve věci stěžovatele vydal. Možnosti vyjádřit se využil i krajský soud, který ve vyjádření ze dne 17. 4. 2019 shrnul své původní právní posouzení. K jeho změně přistoupil poté, co byl k tomu zavázán právním názorem vysloveným v kasačním rozsudku Nejvyššího soudu.

IV./b

Vyjádření vedlejší účastnice

19. Vedlejší účastnice navrhla, aby Ústavní soud odmítl ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou, případně ji zamítl. Z jejího vyjádření ze dne 6. 5. 2019 se podává, že napadená rozhodnutí obecných soudů jsou založena na ústavně konformním výkladu podústavního práva a náležitě odůvodněna. Ve svých odůvodněních odkazují na rozhodnutí Nejvyššího soudu, která podrobně řeší aplikační přednost § 14 odst. 1 *in fine* zákona o rozhodčím řízení před doslovným zněním § 403 odst. 1 obchodního zákoníku.

20. Závěr Nejvyššího soudu o stavení promlčecí doby i při podání rozhodčí žaloby na základě neplatné rozhodčí doložky vychází výlučně z použití speciálního a později přijatého § 14 odst. 1 *in fine* zákona o rozhodčím řízení, podle něhož „podání žaloby má tytéž právní účinky, jako kdyby byla v této věci podána žaloba u soudu“. Je zřejmé, že tyto účinky musí mít podání rozhodčí žaloby, aniž by bylo rozhodné, že rozhodčí doložka nebyla platná. Uvedené ustanovení v podstatě nepřímou novelizoval § 403 obchodního zákoníku. Stěžovatel v ústavní stížnosti záměrně dezinterpretuje závěry Nejvyššího soudu, aby mohl navodit mylný dojem, že se tento soud dopustil nesprávného výkladu § 403 odst. 1 obchodního zákoníku. Ústavní stížností zpochybňovaná rozhodnutí Nejvyššího soudu přitom nejsou projevem jeho negativní normotvorby, ale užitím standardních výkladových metod. Zároveň platí, že výklad a použití § 14 odst. 1 *in fine* zákona o rozhodčím řízení musí být stejné bez ohledu na to, zda byla konkrétní rozhodčí žaloba podána před či po přijetí usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1945/2010. Je nepřijatelné sankcionovat věřitele ztrátou vymahatelnosti pohledávek, aniž by věřitelé porušili jakoukoli konkrétní zákonem stanovenou povinnost. Obecné soudy správně uzavřely, že ke stavení promlčecí doby došlo již podáním rozhodčí žaloby.

21. Závěry Nejvyššího soudu ohledně analogického použití důsledků zrušení rozhodčího nálezu podle § 34 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení na případy zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu jsou podle vedlejší

účastnice rovněž v souladu s uznávanými výkladovými principy, přičemž se jimi řeší situace, která není v občanském soudním řádu výslovně řešena. Užití analogie v této věci slouží k překonání zjevné nespravedlnosti, která by nastala vůči věřitelům, pokud by jim právo odepřelo možnost bez zbytečného odkladu po zastavení exekuce bez rizika promlčení uplatnit svůj nárok u obecného soudu jen proto, že při zastavení exekuce bylo postupováno podle § 268 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu, a nikoli podle zákona o rozhodčím řízení. Výběr způsobu zastavení exekuce se navíc liší podle té které praxe exekučních soudů a věřitelé nemají možnost ovlivnit, který z uvedených postupů soud zvolí. Pokud byla v posuzované věci žaloba podána ve lhůtě 27 dnů, tj. ve lhůtě kratší, než jakou stanoví § 16 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení, nemohla být podána opožděně.

22. Otázka souladu námitky promlčení s dobrými mravy není pro toto řízení podstatná, neboť na ní není založeno rozhodnutí obecných soudů. Podle rozhodovací praxe Nejvyššího soudu je však evidentní, že námitka promlčení byla v této věci vznesena v rozporu s dobrými mravy. Stěžovatel totiž dobrovolně uzavřel úvěrovou smlouvu a z této čerpal prostředky, které více než devět let odmítá vedlejší účastníci vrátit. Důvod a výše dluhu mezi nimi nebyly nikdy sporné. Úhradě svých nesporných dluhů se stěžovatel vyhýbá účelovým vznášením námitky promlčení, k čemuž zneužívá vývoj rozhodovací praxe obecných soudů, který nelze vedlejší účastníci klást k tíži.

23. Podle vedlejší účastnice usnesení sp. zn. IV. ÚS 2524/16 není významné z hlediska ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, podle které nejsou pohledávky ve skutkově obdobných případech promlčeny, ani se proti této praxi nestaví do jakékoli kontrapozice. Ústavní soud v uvedeném usnesení nedospěl k závěru, že by mělo či nemělo k promlčení pohledávky dojít. Touto otázkou se pro absenci jejího ústavněprávního rozměru detailně nezabýval. Význam pro rozhodování obecných soudů nelze přiznat ani usnesení Ústavního soudu Slovenské republiky sp. zn. III. ÚS 572/2017, jež se zabývalo otázkou promlčení v občanskoprávní, a nikoli obchodněprávní věci.

IV./c

Replika stěžovatele

24. Stěžovatel reagoval na uvedená vyjádření podáním ze dne 26. 6. 2019. V něm upozornil na nálezy ze dne 4. 6. 2019 sp. zn. II. ÚS 996/18, vydaný ve skutkově i právně velice podobné věci, jímž bylo zrušeno výše uvedené usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 3717/2017. Ústavní soud v tomto nálezu konstatoval nestavení promlčecí doby v exekučním řízení, pokud exekuce byla nařízena na základě rozhodčího nálezu vydaného po sjednocujícím usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1945/2010. V souladu se zásadou právní jistoty, zásadou rovnosti a právem na spravedlivý proces by měl Ústavní soud rozhodnout stejně i ve věci stěžovatele.

25. Podle nálezu sp. zn. II. ÚS 996/18 může být dlužníkem uplatněná námitka promlčení jen těžko v rozporu s dobrými mravy, pokud si promlčení zavínil věřitel svým nemravným jednáním v podobě ignorování rozhodovací praxe soudů a dlouhodobého zachovávání protiprávního stavu. Vedlejší účastnice jednala nemravně, jestliže nechávala naříditi exekuce podle neplatných rozhodčích doložek i po sjednocení rozhodovací praxe. Povinnost sledovat tuto rozhodovací praxi je přitom, s ohledem na předmět jejího podnikání, součástí jejich povinností péče řádného hospodáře. Jednání

vedlejší účastnice nemůže požívat soudní ochrany. Promlčení pohledávek takovýchto věřitelů nicméně není vyjádřením ochrany dlužníků, jak konstatoval Ústavní soud. Podle stěžovatele je především vyjádřením toho, že poctivost se vyplácí. Dlužníkům díky promlčení dluhů vůči nepoctivým věřitelům zbude více prostředků pro poctivé věřitele, což se pozitivně projeví především v insolvenčních řízeních.

IV./d

Ústní jednání

26. Dle § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

V.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

27. Ústavní soud je příslušný k projednání návrhu. Ústavní stížnost je podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu nepřipustná v části, ve které směřuje proti rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 5258/2016-319, jímž byl v posuzované věci zrušen původní rozsudek krajského soudu. Tento rozsudek má totiž povahu kasačního rozhodnutí, jímž se řízení nekončí, nýbrž se jím v rámci pokračujícího řízení znovu otevírá prostor k ochraně práv účastníků řízení. Nejde o rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který zákon poskytuje stěžovateli k ochraně jeho práva.

28. Na uvedeném závěru nemění nic ani výjimečné přípuštění ústavní stížnosti proti kasačním rozhodnutím, jež Ústavní soud učinil v nálezu ze dne 21. 2. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 29/11 (N 34/64 SbNU 361; 147/2012 Sb.). Tato výjimka je vázána na uplatnění námitek směřujících k samotnému řízení o procesním prostředku, v němž bylo vydáno kasační rozhodnutí (např. ve vztahu k posouzení včasnosti či přípustnosti tohoto prostředku), tedy námitek směřujících vůči takovým procesním pochybením, jejichž odstranění nelze docílit jinak než zrušením uvedeného rozhodnutí (srov. body 28 až 30 citovaného nálezu). Tak tomu ale není v případě, kdy jsou ústavní stížností rozporovány „pouze“ právní závěry obsažené v kasačním rozhodnutí, jež zavazují soudy nižšího stupně v dalším řízení [srov. náleze ze dne 23. 8. 2012 sp. zn. II. ÚS 561/12 (N 144/66 SbNU 191), náleze ze dne 18. 9. 2012 sp. zn. II. ÚS 2371/11 (N 159/66 SbNU 373), náleze ze 23. 4. 2013 sp. zn. IV. ÚS 1783/11 (N 64/69 SbNU 197) nebo náleze ze dne 22. 1. 2019 sp. zn. II. ÚS 752/18; pro úplnost nutno dodat, že Ústavní soud v několika nálezech zaujal přístup opačný (ve prospěch širšího přezkumu kasačních rozhodnutí), čímž však nemohlo dojít k překonání závazného právního názoru vysloveného v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 29/11, přijatém plénem Ústavního soudu]. V takovém případě lze účinnou ochranu základních práv a svobod dosáhnout i zrušením toliko navazujících rozhodnutí obecných soudů s tím, že v případě kolize bude mít právní názor vyslovený v nálezu Ústavního soudu přednost před právním názorem vysloveným v předchozím, byť formálně nezrušeném, kasačním rozhodnutí [náleze ze dne 4. 3. 2004 sp. zn. IV. ÚS 290/03 (N 34/32 SbNU 321)].

29. V případě napadeného usnesení Nejvyššího soudu a jemu předcházejícímu rozsudku krajského soudu je ústavní stížnost přípustná (stěžovatel vyčerpал zákonné procesní prostředky k ochraně práva dle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), byla podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje i všechny zákonem stanovené

náležitosti, včetně povinného zastoupení advokátem (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu).

VI.

Vlastní posouzení

30. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací stěžovatele, vyjádřeními účastníků a vedlejší účastnice řízení a obsahem příslušného spisu, zhodnotil, že ústavní stížnost je důvodná.

VI./a

Východiska ústavněprávního přezkumu

31. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody.

32. Stěžovatel spatřuje takovéto porušení ve výkladu § 403 odst. 1 obchodního zákoníku, na němž založily napadená rozhodnutí obecné soudy. Podle jeho názoru se toto ustanovení, jež upravuje stavení promlčecí doby v důsledku zahájení rozhodčího řízení, neuplatní v případech, kdy k zahájení rozhodčího řízení došlo na základě neplatné rozhodčí doložky. Jiný výklad by odporoval jeho dikci a současně by vedl k nespravedlivému výsledku. Vedlejší účastnice si v době podání rozhodčí žaloby musela být vědoma neplatnosti rozhodčí doložky. Stěžovatel je proto přesvědčen, že ve věci již uplynula promlčecí doba, a tudíž mohl úspěšně uplatnit námitku promlčení.

33. Vzhledem k uplatněným námitkám spočívá podstata ústavněprávního přezkumu napadených rozhodnutí v posouzení výkladu podústavního práva, a to z hlediska toho, zda nevybočuje z ústavních záruk spravedlivého procesu vztahujících se k právnímu posouzení věci obecnými soudy. Součástí těchto záruk je především požadavek náležitého odůvodnění soudních rozhodnutí [např. náleze ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257) nebo náleze ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)]. Vlastní skutkové a na ně navazující právní závěry obecných soudů, jež jsou obsaženy v odůvodnění soudního rozhodnutí, nesmí být projevem libovůle, ani nesmí sloužit k sofistickému zdůvodnění zjevné nespravedlnosti [např. náleze ze dne 11. 7. 1996 sp. zn. III. ÚS 127/96 (N 68/5 SbNU 519)]. Skutková zjištění musí být výsledkem takového hodnocení provedených důkazů, které je logicky správné a v souladu s jejich obsahem, jednotlivě i ve vzájemných souvislostech. Právní hodnocení se pak musí vztahovat k takto učiněným skutkovým zjištěním a nesmí být s nimi v rozporu. Případný rozpor mezi obecnými soudy provedenými důkazy a jejich skutkovými zjištěními nebo mezi jejich skutkovými zjištěními a právními závěry má za následek porušení základního práva účastníka řízení, jestliže jde o rozpor „extrémní“, který zpochybňuje výsledek soudního řízení [např. náleze ze dne 3. 11. 1994 sp. zn. III. ÚS 150/93 (N 49/2 SbNU 87) nebo náleze sp. zn. III. ÚS 84/94].

34. Zásadám spravedlivého procesu by neodpovídaly výklad a použití podústavního práva, jež by nezohlednily správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného

práva nebo svobody na posuzovanou věc [např. náleze ze dne 21. 3. 2002 sp. zn. III. ÚS 256/01 (N 37/25 SbNU 287)], nebo by nerespektovaly jednoznačně znějící kogentní normu [např. náleze ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17)], nebo by zjevně a neodůvodněně vybočovaly ze standardů výkladu, který je v soudní praxi respektován, respektive který odpovídá všeobecně akceptovatelnému (doktrinálnímu) chápání dotčených právních institutů [např. náleze ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)]. Rozhodnutí, jehož nosné důvody by byly výsledkem takto nesprávně provedeného výkladu, by z ústavněprávního hlediska nemohlo obstát.

35. V posuzované věci jde o výklad zákonné úpravy soukromoprávních vztahů v souvislosti s poskytnutím spotřebitelského nebankovního úvěru na základě smlouvy o úvěru, která byla svobodně uzavřena mezi vedlejší účastnicí a stěžovatelem. V obecné rovině platí, že vznik takových právních vztahů musí vycházet z respektu a ochrany autonomie vůle smluvních subjektů. Tento požadavek vyplývá z čl. 2 odst. 3 Listiny, podle něhož každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá [např. náleze ze dne 28. 1. 2004 sp. zn. I. ÚS 546/03 (N 12/32 SbNU 107)]. Zdůraznit nutno také zásadu *pacta sunt servanda* („smlouvy je třeba dodržovat“), která je nedílnou součástí principů právního státu plynoucích z čl. 1 odst. 1 Ústavy [např. náleze ze dne 7. 10. 1996 sp. zn. IV. ÚS 201/96 (N 96/6 SbNU 197) nebo náleze ze dne 17. 10. 2017 sp. zn. I. ÚS 1653/17]. Uvedený přístup odráží povahu soukromého práva, podstatu smluvních vztahů a s tím spojenou hospodářskou a společenskou funkci smlouvy [např. náleze ze dne 10. 7. 2008 sp. zn. I. ÚS 436/05 (N 129/50 SbNU 131)].

36. Ochrana autonomie vůle nicméně není absolutní a může být proporcionálně omezena, ať už s ohledem na jiný ústavní princip nebo za účelem ochrany základního práva jednotlivce či určitého ústavně aprobovaného veřejného zájmu [srov. náleze ze dne 18. 7. 2013 sp. zn. IV. ÚS 457/10 (N 124/70 SbNU 133)]. Důvodem omezení může být nepochybně i princip rovnosti podle čl. 1 Listiny. Rovnost má být nejen formální, ale i skutečná. Pokud jedna strana (např. podnikatel) může těžit ze svých zkušeností, odborných znalostí či lepší informovanosti o právu, zatímco druhá strana (např. spotřebitel) takovými výhodami nedisponuje, je výchozí pozice obou stran nevyvážená a jejich rovné postavení pouze formální. K dosažení skutečné rovnováhy je nutné vzájemné vztahy právně vyvážit. Jedním z omezení autonomie vůle, jež lze dovodit z ústavního principu rovnosti, je požadavek ochrany slabší strany. Jejím typickým příkladem je ochrana spotřebitele, která je pevnou součástí českého a unijního právního řádu (srov. náleze ze dne 23. 11. 2017 sp. zn. I. ÚS 2063/17). Daný rámec se uplatní též v oblasti spotřebitelských úvěrů. I zde má poskytovatel úvěru, podnikatel profesionál, podle konkrétních okolností případu obvykle výraznou objektivní převahu nad spotřebitelem a tuto nerovnost jsou orgány veřejné moci včetně soudů povinny korigovat [náleze ze dne 19. 1. 2017 sp. zn. I. ÚS 3308/16 (N 16/84 SbNU 181)].

VI./b

Obecně k stavení promlčecí doby podle § 403 odst. 1 obchodního zákoníku a § 14 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení

37. Ústavní soud se předně zabýval otázkou, zda zahájením rozhodčího řízení podle zákona o rozhodčím řízení na základě neplatné rozhodčí doložky došlo k stavení promlčecí doby. Pro její zodpovězení byly na úrovni podústavního práva podstatné zejména § 403 odst. 1 obchodního zákoníku a § 14 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení.

Již na tomto místě nutno uvést, že stejnou otázkou se Ústavní soud nedávno zabýval v stěžovatelském nálezu sp. zn. II. ÚS 996/18, jehož právní závěry se plně uplatní i v dané věci, a to nejen ve vztahu k uvedené právní otázce.

38. Podle § 403 odst. 1 obchodního zákoníku promlčecí doba přestává běžet, jestliže věřitel zahájí na základě platné rozhodčí smlouvy rozhodčí řízení způsobem stanoveným v rozhodčí smlouvě nebo v pravidlech, jimiž se rozhodčí řízení řídí. Odstavec 2 stanoví, že nelze-li určit začátek rozhodčího řízení podle odstavce 1, považuje se rozhodčí řízení za zahájené dnem, kdy návrh, aby bylo rozhodnuto v rozhodčím řízení, je doručen druhé straně do jejího sídla nebo místa podnikání, popřípadě bydliště.

39. Podle § 14 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení se rozhodčí řízení zahajuje žalobou a je zahájeno dnem, kdy žaloba došla stálému rozhodčímu soudu nebo rozhodci uvedenému v odstavci 2. Podání žaloby má tytéž právní účinky, jako kdyby byla v této věci podána žaloba u soudu.

40. V rozhodovací praxi Nejvyššího soudu se ustálil právní názor vyslovený v usnesení sp. zn. 31 Cdo 1945/2010, podle něhož rozhodčí smlouva, potažmo rozhodčí doložka, která neobsahuje přímé určení rozhodce *ad hoc* nebo konkrétní způsob jeho určení, nýbrž pouze odkazuje na rozhodčí řád, je pro obcházení zákona smlouvou absolutně neplatnou. V následném usnesení sp. zn. 31 Cdo 958/2012 Nejvyšší soud shledal jedním z důsledků neplatnosti rozhodčí doložky okolnost, že rozhodčí nález, na základě ní vydaný, není způsobilým exekučním titulem. Pokud přesto byla exekuce zahájena a je v ní pokračováno, je nutné ji v každé fázi zastavit pro nepřipustnost podle § 268 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu, a to i tehdy, jestliže povinný neplatnost rozhodčí doložky v průběhu rozhodčího řízení nenamítal. Není přitom podstatné, že samotný rozhodčí nález nebyl formálně zrušen [obdobně nález ze dne 27. 9. 2012 sp. zn. III. ÚS 1624/12 (N 164/66 SbNU 433)].

41. Posledně uvedené usnesení se setkalo s kritikou části doktríny (např. Mikulcová Lenka: Důsledky neplatné rozhodčí doložky ve spotřebitelských věcech po exekuci. Právní rozhledy, 2014, č. 2, s. 52), podle které by soudy měly postupovat podle § 35 odst. 1 a 2 zákona o rozhodčím řízení. Na základě těchto ustanovení, ve znění zákona po nabytí účinnosti novely provedené zákonem č. 19/2012 Sb., mohla strana, proti které byl nařízen výkon rozhodčího nálezu, podat návrh na jeho zastavení z důvodu vad nálezu (mezi které patří i neplatnost pro nepřislušnost rozhodce). Soud by po podání návrhu výkon rozhodnutí přerušil a uložil povinnému, aby u příslušného soudu podal návrh na zrušení rozhodčího nálezu. Povinný by pak v případě úspěchu dosáhl zrušení nálezu. Přístup Nejvyššího soudu byl ovšem pro povinného příznivější, neboť na rozdíl od varianty vycházející ze zákona o rozhodčím řízení mohl vést k zastavení exekuce i při pasivitě povinného. Rozdíl byl rovněž v dalším postupu věřitele. Ten mohl v případě zrušení rozhodčího nálezu podat ve lhůtě 30 dnů k soudu žalobu, kterou by se domohl své pohledávky (§ 16 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení).

42. Pro jednotlivé věřitele znamenal závěr plynoucí z usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 958/2012 hrozbu, že budou v případě žaloby čelit překážce věci rozhodnuté, tedy formálně stále platnému rozhodčímu nálezu, a to bez toho, aby měli k dispozici právní prostředek k jeho odklizení. Nejvyšší soud nicméně dovodil, že v takovýchto situacích o překážku věci rozhodnuté nejde [usnesení ze dne 30. 9. 2015

sp. zn. 23 Cdo 4460/2014 (č. 77/2016 Sb. NS)]. Další hrozbou pro věřitele bylo nebezpečí promlčení jejich nároku. Argumentaci lze ve zkratce přiblížit následovně: neplatně sjednaná rozhodčí doložka činí rozhodčí nález nicotný a s ohledem na to začíná promlčecí doba běžet dnem, kdy mohla být pohledávka uplatněna u soudu (typicky okamžik zesplatnění dluhu). Pokud věřitel „ztratil“ čas rozhodčím řízením a následným výkonem rozhodnutí na něm založeným, mohlo dojít k tomu, že se pohledávka mezitím promlčela. I tento právní názor Nejvyšší soud odmítl a určil, že v případě rozhodčího řízení započatého na základě neplatné rozhodčí doložky se promlčecí doba po dobu rozhodčího řízení staví (rozsudek sp. zn. 23 ICdo 19/2015). Obdobně pak ke stavení dochází i v následném exekučním řízení založeném na rozhodčím nálezu, který nemá žádné právní účinky (rozsudek sp. zn. 29 ICdo 41/2014).

43. Stěžovatel tvrdí, že jelikož rozhodčí smlouva nebyla platná, podle § 403 odst. 1 obchodního zákoníku nemohlo dojít ani ke stavení promlčecí doby. Přístup Nejvyššího soudu považuje za nepřipustný výklad právní normy *contra legem*. Ústavní soud tomuto tvrzení ovšem nepřisvědčuje. Nejvyšší soud ve svých rozhodnutích odůvodňuje závěr o stavení promlčecí doby (a tedy nepoužití gramatického výkladu § 403 odst. 1 obchodního zákoníku) analogií s § 112 občanského zákoníku, podle kterého promlčecí doba neběží bez ohledu na platnost či neplatnost rozhodčí doložky. Rovněž odkazuje na § 14 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení, který předpokládá stavení promlčecí doby při podání jakékoli rozhodčí žaloby. Zmíněné ustanovení zákona o rozhodčím řízení je podle Nejvyššího soudu speciální k úpravě v obchodním zákoníku i občanském zákoníku a navíc se u něj uplatní zásada *lex posterior derogat legi priori*. „Moderaci“ obsahu § 403 odst. 1 obchodního zákoníku tak lze dovodit i pomocí základních výkladových pravidel právního řádu.

44. Se závěrem o stavení promlčecí doby v případě rozhodčího řízení započatého na základě neplatné rozhodčí doložky a následného exekučního řízení se ztotožňuje i Ústavní soud. Tento závěr je přesvědčivě odůvodněn zejména poukazem na § 14 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení a podporují jej i argumenty ústavněprávní, primárně výše zdůrazněná ochrana autonomie vůle jednotlivce. Pokud by byl býval § 403 odst. 1 obchodního zákoníku vykládán doslovně, rozhodčí řízení by bylo postiženo velkou mírou nejistoty a prakticky by ztratilo smysl. Racionálně uvažující smluvní strany by totiž stěžejně přijaly riziko, že v případě (dopředu třeba i nepředvídaného) pozdějšího prohlášení rozhodčího nálezu za neplatný může dojít k promlčení jejich nároků (srov. nález sp. zn. II. ÚS 996/18, body 30 až 32).

VI./c

Podání rozhodčí žaloby při vědomí neplatnosti rozhodčí doložky jako zneužití práva

45. Přestože Ústavní soud dospěl k závěru, že podání rozhodčí žaloby má navzdory neplatnosti rozhodčí doložky, od níž by se měla odvíjet pravomoc rozhodce, účinky stavení promlčecí doby podle § 403 odst. 1 obchodního zákoníku a § 14 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení, použitelnost tohoto závěru v konkrétní věci může být vyloučena s ohledem na individuální okolnosti. Obecné soudy jsou bez ohledu na složitost či atypickou povahu posuzovaného případu vždy povinny udělat vše pro spravedlivé řešení. Zejména nesmí přiznat ochranu takovému výkonu práva, který by byl v rozporu s dobrými mravy nebo by představoval zneužití práva. Nelze přijmout výklad práva, který je ve svém důsledku v extrémním rozporu s principy spravedlnosti [např. nález ze dne 20. 1. 2000 sp. zn. III. ÚS 150/99 (N 9/17 SbNU 73)].

46. Takovouto individuální okolností může být i podání rozhodčí žaloby, které věřitel činí s vědomím neplatnosti rozhodčí doložky. Tento závěr je přirozeným vyústěním situace, kdy si od vydání usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1945/2010, k němuž došlo dne 11. 5. 2011, všechny subjekty musely být vědomy, že rozhodčí doložky nenaplňující vymezené podmínky jsou neplatné, a proto nikdy nemohou založit pravomoc rozhodce k vydání exekučního titulu [např. náleze ze dne 1. 11. 2011 sp. zn. II. ÚS 2164/10 (N 187/63 SbNU 171) nebo náleze ze dne 27. 6. 2017 sp. zn. I. ÚS 1274/16 (N 114/85 SbNU 861)]. Poskytovatelé úvěrů již po uvedeném datu neměli takovéto rozhodčí doložky žádným způsobem využívat. Pokud tak učinili či pokračovali v exekuci, vystavili se negativním důsledkům svého jednání. Ústavní soud například dovedl, že v takovém případě jsou při zastavení exekuce povinni nést její náklady (např. náleze ze dne 20. 12. 2017 sp. zn. I. ÚS 1707/17, náleze ze dne 12. 11. 2018 sp. zn. IV. ÚS 2728/17 nebo náleze ze dne 16. 4. 2019 sp. zn. I. ÚS 2117/18).

47. Výše shrnutá judikatura Nejvyššího soudu k § 403 odst. 1 obchodního zákoníku (rozsudky sp. zn. 23 ICdo 19/2015 a sp. zn. 29 ICdo 41/2014) se vyvinula na případech, kdy byly rozhodčí doložky uplatněny před 11. 5. 2011, tedy v době, kdy přístup soudů k otázce platnosti těchto doložek ještě nebyl ustálený. Věřitelé tehdy zahajovali rozhodčí řízení včas a řádně v něm pokračovali až do okamžiku změny rozhodovací praxe. Jinak řečeno, poskytovatelé úvěrů splnili požadavky, které na ně klade zásada *vigilantibus iura scripta sunt* („právo přeje bdělým“) [k tomu náleze ze dne 31. 5. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 13/15 (N 93/81 SbNU 513; 211/2016 Sb.); ve vztahu k rozhodčím doložkám souhlasně Macková Alena: Zkoumání platnosti rozhodčí doložky ve vykonávacím řízení ve světle práva na soudní ochranu. Bulletin advokacie, 2016, č. 1-2, s. 38]. Ústavní soud k tomu dodává, že by bylo v rozporu s principy legitimního očekávání a právní jistoty, aby byl věřitel zbaven svého nároku jen na základě nevyjasněné koncepce promlčitelnosti jeho práva, například souvisela-li tato nevyjasněnost se změnou judikatury [náleze ze dne 25. 5. 2011 sp. zn. IV. ÚS 2842/10 (N 101/61 SbNU 527)].

48. Nejvyšším soudem zastávaný a za daných podmínek Ústavním soudem akceptovaný rámec nicméně nelze použít na skutkový stav v posuzované věci. Tento případ se totiž odlišuje v tom, že věřitel již v době podání rozhodčí žaloby měl, respektive musel mít vědomost o tom, že rozhodčí náleze nemá právní účinky. V tomto ohledu lze vyjít z několika skutečností, které lze považovat za nesporné. V první řadě jde o charakter smluvních stran. Stěžovatel (dlužník) je „běžnou“ fyzickou osobou v postavení spotřebitele, jehož znalost a orientace v právu i finanční gramotnost jsou omezené. V případě vedlejší účastnice je naopak všeobecně známou skutečností, že jde o významný subjekt působící na trhu nebankovních spotřebitelských úvěrů, což platilo v minulosti a platí dosud. Mezi účastníky řízení není sporu o tom, že stěžovatel obdržel půjčenou hotovost a vzniklý dluh nesplatil, což vedlo k zesplatnění půjčky. Vedlejší účastnice pak započala rozhodčí řízení dne 23. 2. 2012, tedy přibližně devět měsíců poté, co Nejvyšší soud vydal sjednocující usnesení sp. zn. 31 Cdo 1945/2010, dovozující neplatnost rozhodčích doložek, které neobsahují přímé určení rozhodce. Závěr, že tomu tak bylo i v případě předmětné úvěrové smlouvy, přitom nijak nerozporovala.

49. Ústavní soud zastává názor, že není představitelné, aby vedlejší účastnice, patřící mezi významné poskytovatele nebankovních úvěrů, nebyla seznámena s takto důležitým rozhodnutím bytostně se dotýkajícím jejího podnikání, obzvláště bylo-li toto rozhodnutí široce diskutováno v odborných i běžných médiích. Lze proto předpokládat, že její jednání nebylo ve vztahu k stěžovateli výsledkově „neutrální“, nýbrž že bylo motivováno snahou získat vůči němu neoprávněně výhodnější pozici. Vedlejší účastnice třeba mohla spoléhat na pasivitu nepoučeného stěžovatele v průběhu rozhodčího řízení s tím, že ten by v exekučním řízení (podle dřívějšího přístupu obecných soudů) již neměl šanci exekuční titul zpochybnit. V každém případě lze v předmětném jednání spatřovat její snahu o nepoctivé posílení jejího právního postavení (zde ve smyslu získání výhody před dlužníkem, která by při poctivém jednání nevznikla). Takovéto jednání naplňuje znaky zneužití práva. Další fáze řízení již „pouze“ rozvíjely a udržovaly počáteční zneužití práva, protože jsou s ním přirozeně spojeny a jejich obsah nemůže vyvolat žádné právní důsledky (nález sp. zn. II. ÚS 996/18, body 38 a 39).

50. Lze tedy shrnout, že zahájení rozhodčího řízení vede ke stavení promlčecí doby podle § 403 odst. 1 obchodního zákoníku a § 14 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení i tehdy, jestliže je později rozhodčí nález zrušen nebo je konstatována jeho nevykonatelnost. Pokud věřitelé uplatnili rozhodčí doložku před 11. 5. 2011, tedy přede dnem vydáním sjednocujícího usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1945/2010, které dovedlo neplatnost rozhodčích doložek bez přímého označení rozhodce, činili tak v období neustálené změny rozhodovací praxe obecných soudů k rozhodčím doložkám a použije se na ně ustanovení o stavení promlčecí doby. Neústavní postup (zneužití práva) lze přičítat pouze těm poskytovatelům úvěrů, kteří rozhodčí žaloby podali vědomě po uvedeném datu (nález sp. zn. II. ÚS 996/18, bod 53). Jde například o případy, kdy nebankovní úvěrová společnost úmyslně zahájí rozhodčí řízení, přestože je znala příslušné judikatury o neplatnosti rozhodčích doložek a zároveň si je vědoma skutečnosti, že jí uzavřená smlouva takovou problematickou rozhodčí doložku obsahuje (obdobně již usnesení ze dne 12. 12. 2017 sp. zn. II. ÚS 1273/17). S takovýmto postupem nemůže být spjato stavení promlčecích lhůt nejen v předmětném rozhodčím řízení, ale ani v případném navazujícím vykonávacím řízení založeném na (neplatném) rozhodčím nálezu.

51. Ve světle uvedeného musí být posouzen také postup obecných soudů ve věci stěžovatele. Zákaz zneužití práva je na úrovni podústavního práva v procesní rovině výslovně upraven v § 2 občanského soudního řádu, podle kterého mají soudy dbát, aby právo nebylo zneužíváno [např. nález ze dne 25. 7. 2012, sp. zn. I. ÚS 988/12 (N 132/66 SbNU 61)]. Ústavní soud má za neakceptovatelné, aby se soudní ochrany dostávalo subjektům, které neoprávněným zahájením rozhodčího řízení poškodily práva svých dlužníků jako slabší strany, přičemž tento krok může vyústit v nepříznivé důsledky v dlužníkově sféře právní i osobní. Ochrana takto nabytých práv věřitele stojí mimo účel civilního procesu, respektive mimo základní hodnotový rámec práva jako normativního systému [nález ze dne 26. 1. 2012 sp. zn. I. ÚS 199/11 (N 21/64 SbNU 205)].

52. Obecné soudy dovedly stavení promlčecí doby ze skutečnosti, že vedlejší účastnice zahájila rozhodčí řízení, přestože si musela být vědoma neplatnosti rozhodčí doložky, čímž poskytly ochranu jejímu jednání majícímu povahu zneužití práva. Napadená rozhodnutí, jimiž se stěžovateli ukládá povinnost k peněžnímu plnění, jsou proto založena na výkladu § 403 odst. 1 obchodního zákoníku, který přehlíží uvedenou

povahu jednání vedlejší účastnice, a jejich následkem je porušení práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a v konečném důsledku i jeho vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

VII.
Závěr

53. Z těchto důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu částečně vyhověl ústavní stížnosti stěžovatele (výrok I.) a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadené usnesení Nejvyššího soudu a napadený rozsudek krajského soudu (výrok II.). V části, ve které ústavní stížnost směřovala proti kasačnímu rozsudku Nejvyššího soudu, ji podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu odmítl jako nepřipustnou (výrok III.). V pokračujícím řízení budou obecné soudy vázány výše uvedeným právním názorem Ústavního soudu (čl. 89 odst. 2 Ústavy).

Poučení: Proti nálezu Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 17. července 2019

Vladimír Sládeček
předseda senátu